

Uchwała z dnia 17 lipca 2007 r., III CZP 70/07

Sędzia SN Jacek Gudowski (przewodniczący, sprawozdawca)

Sędzia SN Gerard Bieniek

Sędzia SN Elżbieta Skowrońska-Bocian

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Mirosława B. przy uczestnictwie Gminy Miasta S. o ustanowienie drogi koniecznej, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 17 lipca 2007 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Szczecinie postanowieniem z dnia 3 kwietnia 2007 r.:

„Czy żądanie strony inicjującej postępowanie o zmianę przebiegu służebności drogi koniecznej ustanowionej na jej rzecz rozpoznawane jest w postępowaniu nieprocesowym (art. 626 k.p.c.), czy też według przepisów o postępowaniu procesowym?”

podjął uchwałę:

Sprawa o zmianę treści lub sposobu wykonywania służebności drogi koniecznej, wszczęta przez właściciela nieruchomości władnącej, jest rozpoznawana w trybie postępowania nieprocesowego.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 24 listopada 2006 r. Sąd Rejonowy w Szczecinie oddalił wniosek Mirosława B. o zmianę prawomocnego postanowienia oddalającego wniosek o ustanowienie drogi koniecznej, złożony w sytuacji, w której na rzecz nieruchomości wnioskodawcy ustanowiona była już służebność drogi koniecznej, niezapewniająca jednak – zdaniem wnioskodawcy – odpowiedniego dostępu do drogi publicznej.

Rozpoznając apelację wnioskodawcy, Sąd Okręgowy w Szczecinie powziął wątpliwość, której dał wyraz w przedstawionym Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia zagadnieniu prawnym.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jest oczywiste, że po ustanowieniu służebności gruntowej może dojść, z różnych przyczyn (cywilizacyjnych, gospodarczych, społecznych, przyrodniczych itp.), do takiej zmiany stosunków, która – ze względu na nową sytuację, a zwłaszcza wynikającą z niej ważną potrzebę gospodarczą – uzasadnia zmianę treści lub sposobu wykonywania służebności. W wypadku służebności drogi koniecznej (art. 145 k.c.) może chodzić np. o poszerzenie szlaku służebnego, przeniesienie go na inne miejsce, niwelację wzniesień lub złagodzenie zakrętów, ułożenie nowej nawierzchni, dozwoleństwo na korzystanie z innych środków komunikacji, zmianę częstotliwości przejazdów itp. Nie ulega przy tym wątpliwości, że – inaczej niż przy znoszeniu służebności (art. 294 k.c.) – interes gospodarczy uzasadniający zmianę treści służebności lub sposobu jej wykonywania może leżeć zarówno po stronie właściciela nieruchomości obciążonej, jak i po stronie właściciela nieruchomości władnącej; w pierwszym wypadku chodzi przede wszystkim o zmniejszenie dolegliwości spowodowanej istnieniem (wykonywaniem) służebności, w drugim natomiast o urzeczywistnienie lub zwiększenie udogodnień, które stwarza uprawnienie do korzystania z nieruchomości obciążonej.

Wyrazem uznania, że służebności gruntowe nie mogą mieć stałej i niezmiennej treści, jest m.in. art. 291 k.c. Prawodawca przyznał jednak roszczenie o zmianę treści lub sposobu wykonywania służebności wyłącznie właścicielowi nieruchomości obciążonej; *ergo*, roszczenie to, wywodzone z wymienionego przepisu – wobec jego jednoznacznego i oczywistego brzmienia – nie przysługuje właścicielowi nieruchomości władnącej. Zważywszy na fakt, że interes gospodarczy uzasadniający zmianę treści służebności lub sposobu jej wykonywania może leżeć także po stronie właściciela nieruchomości władnącej, omawianą regulację należy uznać za ułomną i niespójną. Jej niespójność jest tym bardziej wyrazista, że zgodnie z art. 290 § 3 k.c. – w wypadku konieczności zmiany sposobu wykonywania służebności na skutek podziału nieruchomości – żądanie w omawianym zakresie nie jest ustawowo reglamentowane.

W tym stanie rzeczy, dzielając wyrażony w piśmiennictwie pogląd, że służebności gruntowe nie mogą być „hamulcem rozwoju gospodarczego i postępu technicznego”, niezbędne jest poszukiwanie rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego w innych przepisach.

Z art. 145 k.c. wynika, że – mówiąc najogólniej – drogę konieczną ustanawia się wtedy, gdy nieruchomości określana następnie jako „władząca” nie ma odpowiedniego dostępu do drogi publicznej lub należących do niej budynków gospodarskich. Nie ma wątpliwości, że pojęcie „odpowiedniego dostępu” jest pojęciem szerszym niż brak jakiegokolwiek dostępu, zatem ustanowienie służebności drogi koniecznej staje się uzasadnione nie tylko w razie braku jakiegokolwiek łączności z siecią dróg publicznych, ale także wówczas, gdy dostęp taki wprawdzie istnieje, lecz nie jest odpowiedni (por. np. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 29 grudnia 1979 r., III CRN 412/70, „Informacja Prawnicza” 1971, nr 1, poz. 3). Może dojść do sytuacji, w której „nieodpowiedniość” dostępu, gwarantowanego istniejącą już służebnością drogi koniecznej, stanie się wynikiem zmiany stosunków oraz powstaniem ważnej potrzeby gospodarczej, uzasadniającej inny „odpowiedni” dostęp. Przykładowo, wytyczona i używana droga konieczna okazuje się – ze względów technicznych lub trakcyjnych – zbyt wąska albo zbyt niedogodna, aby zapewnić właścicielowi nieruchomości władzącej odpowiedni kontakt z drogą publiczną. W takim wypadku powstaje sytuacja wypełniająca hipotezę art. 145 § 1 k.c., co uzasadnia wystąpienie przez właściciela nieruchomości władzącej z wnioskiem o ustanowienie nowej (zmienionej, rozszerzonej) drogi koniecznej, zapewniającej odpowiednie połączenie z drogą publiczną (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 listopada 1966 r., III CR 292/66, „Biuletyn SN” 1967, nr 9-10, poz. 134, oraz postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2002 r., V CKN 1002/00, nie publ.). Jest oczywiste, że taka sprawa, choć w sensie materialnym stanowi sprawę o zmianę treści lub sposobu wykonywania służebności drogi koniecznej, jest w istocie sprawą o ustanowienie służebności w rozumieniu przepisów rozdziału 5, działu III, tytułu II księgi drugiej kodeksu postępowania cywilnego, a zatem podlega rozpoznaniu w trybie postępowania nieprocesowego.

Z tych względów podjęto uchwałę, jak na wstępie.